

HERFSTSONATE - MALPERTUIS/ 'T ARSENAAL

vr 03/02/2012 - 11:44 – cobra.be

Piet Arfeuille bewerkt Herfstsonate van de grote Ingmar Bergman tot een theaterstuk waarin elke verwijzing naar de film vermeden wordt en waarin de stilte en de muziek soms even belangrijk zijn als het spreken.

recensie theater herfstsonate piet arfeuille malpertuis 't arsenaal ingmar bergman

Bergmanfilm

Herfstsonate is één van de laatste films van **Ingmar Bergman**. Het was ook de eerste keer dat hij samenwerkte met **Ingrid Bergman**, die al jaren op inactief stond en eindelijk een filmdroom zag in vervulling gaan: ze wilde zo graag met haar beroemde landgenoot samenwerken. Haar vertolking werd bejubeld, en het was meteen ook de laatste keer dat ze op het witte scherm te zien was. Een beter afscheid van een schitterende carrière kan een actrice zich niet wensen.

Moeder-dochter

De situatie in de film grijpt terug naar enkele gekende thema's van de Zweedse filmmaker. Het gaat over moeilijke verhoudingen tussen leden van een familie. In dit geval ontmoeten een moeder en een dochter elkaar na jaren afwezigheid. Het is een weerzien vol verwijten: de moeder is een bekende **pianovirtuoze**, die haar leven ten dienste van haar carrière heeft gesteld. De dochter heeft zich steeds verwaarloosd gevoeld. Ze vindt dat de kunstenares een slechte moeder was, en de moeder heeft nooit geweten of haar dochter wel van haar hield. Nu ze elkaar na jaren terugzien, levert het een **nacht vol verwijten** op. Maar de dochter zit zelf in een liefdeloos huwelijk verwickeld en samen met haar man heeft ze het moeilijk om het verlies van een kind te verwerken. In de diepste lagen van de tekst gaat het hier om een machteloze schreeuw om liefde.

Stilte

Piet Arfeuille heeft de tekst van Bergman naar zijn hand gezet. Zo heeft hij de rol van een gehandicapt meisje geschraapt. Hij heeft een proloog toegevoegd waarin over de natuur van de taal wordt gefilosofeerd, zoals *Witgenstein* dat deed. Een kernzin is dat de **stilte even belangrijk is als het spreken**, en Arfeuille zal stilte een paar keer aanwenden, vooral tijdens de laatste minuten van de voorstelling. Verder heeft hij het thema van het gestorven kind verder uitgewerkt, wat leidt tot de wanhopige overweging van de vader rond de waarde van het geloof. Een god die zoveel pijn toelaat, schenkt geen bescherming. De vader heeft een geloofscrisis waarbij hij stelt dat hij niet langer gelooft. Hiermee sluit Arfeuille aan bij de bredere metafysische problematiek die een basisthema is van Bergmans werk.

Afstand

Arfeuille heeft elke filmische verwijzing afgewezen. Hij zet zijn drie acteurs in een abstract decor. We zien een gordijn dat bestaat uit aaneengenaaide paardendekens (ontwerp van Jozef Wouters), al valt uit deze materiaalkeuze niet op te maken hoe dat de betekenis versterkt.

De drie acteurs staan de hele voorstelling lang ver van elkaar verwijderd, een symbool van hun onderlinge psychologische relatie. Ze kijken ook steevast naar het publiek en wisselen nauwelijks blikken. Dat levert een spannend beeld op, waarbij vooral **Wim Danckaert** een moeilijke opdracht krijgt. Voor het grootste deel van de voorstelling moet hij zwijgen en luisteren, en moet hij toch stilzwijgend constant aanwezig blijven. Het stuk draait natuurlijk rond de twee vrouwen. **Tania Van der Sanden** speelt de gekwetste dochter en doet dat op een sobere, aangrijpende manier. Tegenover haar staat **Ingrid De Vos**, die vooral in het eerste deel een virtuoze, wrange en humoristische monoloog weggeeft, waarmee het narcisme van de concertpianiste perfect duidelijk wordt gemaakt. Meteen weet je dat je deze actrice te weinig op de planken hebt gezien (en heb je een merkwaardige parallel met Ingrid Bergman, alleen mag dit, naar we hopen, niet de laatste keer zijn dat we Ingrid De Vos op de planken zien).

Chopin

In het stuk speelt **muziek** een belangrijke rol. Piet Arfeuille geeft Chopin dan ook een prominente plaats. Op zeker ogenblik luistert het publiek naar een volledig stuk. Het doek valt dan en vanuit het speelvlak wordt het publiek met sterk licht beschenen. Luisteren doen dan acteurs én toeschouwers, en even valt de vraag wie wie bekijkt. Misschien is de taal van de muziek sterker om direct te communiceren dan het woord – door de muziek zijn we allen even samen. Het zijn zulke gedurfde ingrepen die de hand van deze regisseur verraden, die niet terugdeinst voor artistieke risico's.

Vertragend ritme

Het levert een gebalde voorstelling op, met drie evenwaardige partners. Er zijn wel wat problemen met het **ritme** van de voorstelling. Ze begint vol energie, maar ze weet dat naar het einde toe niet vol te houden. Dat komt wellicht omdat de stijl die Arfeuille in het begin gekozen heeft, met schitterende resultaten bij de twee actrices, niet volgehouden wordt, zodat de voorstelling afglijdt naar meer psychologisch en trager acteren, dat net niet naar de keel grijpt. Maar dit is een goede voorstelling, waarbij het leed heel menselijk overkomt. Deze Herfstsonate is een trio, dat alleen kan slagen als alle partijen even sterk bezet worden. Dat is hier zonder enig probleem het geval. Arfeuille laat nog maar eens zien welk een sterk acteursregisseur hij is.

Johan Thielemans

[Herfstsonate van Ingmar Bergman in een regie van Piet Arfeuille met Tania Van der Sanden, Ingrid De Vos en Wim Danckaert. Speeldata en plaatsen vindt u [hier](#)]